

PRIKAZ KNJIGE "PESME" IVANA RAJOVIĆA

SVET NEDOVRSENE APOKALIPSE

" Brate Ivane, živi nam i dalje plemenito i veselo svoj pesnički - žestoko pesnički - svet! Jer, tvoja je verica jaka". Ja to lepo vidim. "Zakletvu sam dao da ću ostaviti beleg/ u sunčanoj kraljevini klovnova", reče mi ti.

Behu vremena kada je moja pesnička generacija gotovo u celini imala "jedini radni sto i kancelariju" u svojevrsnom *otvorenom ateljeu* zvanom *Bermudski trougao (Pod lipom - Šumatovac - Grmeč)* koji nas je magično privlačio i okupljao sočnim i jeftinim kulinarskim produktima balkanske provenijencije: pihtije, proja i lepinje, crevca na žaru, posan pasulj i prebranac, kiseli kupus i srpsko - šopska salata, pokatkad i rebarca, bogme i mućkalica, glava u škembetu čak i kad ne bismo tu računali naše omiljene "tekovine i tečnosti", da ne nabrajam. Jedino tu (u takvom izobilju duha i aroma!) možemo istorijski locirati nastanak danas u svetu sve glasovitije duhovnosti nazvane *klokotrizam*, taj "poslednji krik evropske avangarde", kako ga je video i doživeo američki pesnik i otac bit-generacije Alen Ginzber.

Najčešće šokantne i provokativne, čak i onda kada nisu kao takve zamišljene, "klokotrističke situacije" su se množile, rojile i širile izvan svog beogradskog "epicentra", u Kameničkoj i Radničkoj ulici. Krajem sedamdesetih i početkom osamdesetih, stiglo se tako... u Novi Sad, Despotovac, Negotin, Split, Zagreb, Trebinje, Sarajevo... sve do Bukurešta, Rima, Petrograda, Moskve, te - konačno - i svetske metropole umetnosti - Pariza.

Sticajem sudbinskih okolnosti, u tom nizu "klokotrističkih poseta" nije zaobiđeno ni Kraljevo, u kojem su izvedene (u dva dana) čak tri "situacije" : na Trgu srpskih ratnika, u Pozorištu i na Spomen -groblju – o čemu postoje autentični video - zapisi.

To je zapravo i bilo vreme kada je pesnik Ivan Rajović oglasio svoj pev, čije je rezultate objedinio zbirkom naslovljenom *Psi će vladati svetom* (KOS, edicija *Pegaz*. 1982, Beograd). Mi u Kraljevo, on u - Beograd! Bratska razmena umetničkih dobara i rezultata...

Štaviše, lično sam imao i posebnu, "kumovsku" čast da budem u žiriju (ako ne i sam predsednik) edicije *Pegaz* Književne omladine Srbije koji je izabrao i objavio ove Ivanove "Pse - vladare sveta". Zbog toga sam (dakle u svojstvu "kuma") sa zadovoljstvom nosio i pročitavao u šumatovačkom ambijentu", između ostalog - i ove prve Rajovićeve pesme. A klokotristički pesnici - "situakteri" A. Sekulić, I. Rastegorac, S. Ignjatović, J. Flora, P. Bogdanović, M. Vukadinović, B. Veljković, D. Kolarević, T. Terzić i dr. primali su ove pesme "iz prve" kao svoje, na osnovu izbora po srodnosti, kako bi kazao Gete.

Mi smo, u onim vremenima, Ivanu pružili *Terapiju rada, Vreme u mit - rupi, Mi, u donjoj večnosti, Doviđenja, živote i smrti, Muzej koštanih figura, Ljudsku njivu, Zauzimanje glave, Kalemljenje čoveka* i ostale klokotrističke zamišljotine i izvedbe, a on nama svoje pesničke žestine i nepatvorene prizore – metafore! Neka nas ne čudi što je tada Ivanovo poimanje pesme i života jedan od "naših", inače i "bokser po vokaciji", ovako definisao: "Ovaj momak žestoko udara!" Lepo, kratko i tačno, reklo bi se, jer je za njega to bila, razume se - vrhunska odrednica! Kao takvu smo je i upamtili.

U vrenskom sledu, potom, Rajović je objavio zbirke : *Pakt*, 1987, *Muzej voštanih figura*, 1988, *Velika predstava*, 1990, *Bioskop u provinciji*, 1992, *Koketa* (s pesnikom Draganom B. Đokovićem), 1997. i, nedavno, *Pesme*. Tu su još i knjige proze, putopisa , reportaža, i pesama za decu.

Zajednički imenitelj svih Rajovićevih zbirki mogao bi, nadasve, biti upravo jedna od najbitnijih komponenti pesništva, a to je onaj specifični i prepoznatljivi poetički pristup i "interpretacija materijala", ono čemu je ovaj pesnik ostao

dosledan i veran, svestan činjenice da se jednom iznađena formula pevanja ne sme olako napuštati, pogotovu ne zarad jeftine atrakcije i art - pomodnosti.

Eto nas , dakle, pred pitalicom: koja je to formula?

Ali u odmotavanju i dešifraciji ovog Rajovićevog poetičkog klupka moramo imati jednako pažljivosti i strpljenja, kako bismo izbegli opake privide i olake proizvoljnosti interpretacije. Zbog toga bismo formulisali I dodatno pitanje: da li je suština i autentičnost Rajovićevog pesništva, u celini i onog najbitnijeg, najiskazanijeg, svedena jedino ili prevashodno na žestinu obraćanja i na sirovost iskaza, ono što moderna umetnost prepoznaje kao vid i stav "art - brute" (izraz slikara Žana Dibifea) ili je i nešto drugo po sredi?

Ka mogućem odgovoru krenimo postupno i primerice. Uzećemo, evo, stihove koji indikativno i upečatljivo otvaraju njegovu najnoviju pesničku zbirku : "Veselo je moje biće. Vidim nevidljivo / čujem nečujno. Opipavam kosti vetrenjača...", da tu završimo citat. *Šta, šta nam to uistinu govori pesnik?* Navedimo i činjenicu da je prva rečenica iz citata uzeta istovremeno I kao sam naslov pesme.

Razume se da je iza kolokvijalne konstatacije ("Veselo je moje biće") usledio nastavak *u istorodnoj ravni jezika i doživljajnosti* (...i zato sam srećan" ili ...i dan mi je ceo lep", na primer), stvari bi bile daleko jednostavnije, eventualno usmerene ka zaključku da je pred nama pesnik koji crnohumorno doživljava svet. Ni to nije malo, uostalom. Mnogi pesnik bi se time iscrpeo i zadovoljio. Svet Ivana Rajovića je, ipak, daleko složeniji, pristup tom svetu suptilniji i poetički izdašniji. Na minijaturnom prostoru navednih stihova to je sasvim vidljivo. Njegova je zamisao, u ovom slučaju (a to je istovremeno, i bitna karakteristika njegovog pesničkog postupka u celini), trodelna, trostepena: "Vidim nevidljivo/ čujem nečujno" (drugi deo) i "Opipavam kosti vetrenjača" (treći, završni stepen i akord). Iza gotovo banalne konstatacije o "veselosti bića" Rajović - u gotovo filmskom rezu- paradoksalno i neočekivano uvodi elemente "višeg reda refleksivnosti" i makrokosmičke doživljajnosti: "Vidim nevidljivo... čujem nečujno" (da grafički pojednostavimo iskaz, posle čega se *misaoni gabarit stihova* usložnjava i - pomera naviše!). Ali nas najveće iznenađenje, ravno čitalačkom "otkrovenju" i ushITU (što,

uostalom, i čini bit pesničke enigme i "zadovoljstva u tekstu" - kako bi to kazao Rolan Bart) tek čeka: Opipavam kosti vetrenjača/...ranjene plotunima ptičjih zvižduka". Prve tri reči nas asocijativno usmeravaju ka... najpre je to "prisustvo" glasovitog Servantesovog junaka Don Kihota i "njegovih" vetrenjača, a potom nas Rajović opet izvodi iz virtuelnog sveta literature i vraća natrag u fizički svet!? Jer, "ptičji zvižduci" nisu više Don Kihotovi simboli samo. Štaviše, "ptičji zvižduci" (u Rajovićevom svetu) prizivaju i dodatnu aktuelnost i asocijativnost koju celina ovog stiha nagoveštava - simbolički vešto preruseno i zaptiveno:...*ranjene plotunima ptičjih zvižduka*". Mora nam ,konačno, biti jasno: ovo je "zvižduk" naših *današnjih* - metaka! Da sam cinik do kraja kazao bih - *angažovanost!*

Evo, ovo je pesnik Rajović. Ona njegova ranija žestina, rana žestina sada je daleko složenija i dovedena do stepena pesničkog amalgama i zapretene sintagme. Utoliko bolnije po njegovog čitaoca i daleko (ne) zahvalnije po njegove tumače i dešifratore.

Da sve ovo ne bi bila slučajnost, već poetička samosvest, navešćemo još nekoliko srodnih iskaza ; ponajpre ovaj : "Ja znam često da budem sablast,/ pernati anđeo ili mrki balkanski fakir" (pesma *Otisak*). Ovog puta zadržaćemo pozornost na veštini naknadnog "proširenja značenja": smisao sintagme "pernati anđeo" (svaki je anđeo - pernati!) dobija svoju konkretnu prepoznatljivost tek u nastavku stiha. Jer... ako je "balkanski fakir" - *mrki*, logična je sasvim i oponent boja njegovog prethodnika : pernati anđeo je niko drugi do glasoviti - *Beli* anđeo, onaj (konkretno) *mileševski!* Ako se , dakle, što nam zacelo sugeriše pesnik) u pesničkom Ja spoje oponenti "beli" i "mrki", "anđeo" i "fakir", "pernati": i "balkanski", eto nam suštine priče i sopstvenog bića, *jastva*.

Navodimo i treći primer, stihove iz pesme *Evo čoveka*, čiji je naslov (jasno) srpski prevod i analogon glasovitog, biblijskog Ecce homo: "Evo čoveka! Sam u masi, zapušten i gladan/ razmišlja o smislu života". I tako dalje, ali potonji stihovi, kao i cela pesma uostalom - zgusnuta u iskazu, do bola tamna u doživljajnosti, posve enigmatična - veoma su bitni za celilnu mog "dokaznog postupka". Svi problemi u pristupu i dešifraciji ove kratke i impresivne pesme započinju, u stvari, već u njenom naslovu. Jer, neizbežna je činjenica da se iskaz "Evo čoveka!" (to jest , *Ecce homo!*) i u slučaju ove Rajovićeve pesme mora vezivati za usklik kojim je, po Bibliji, Pilat predstavio Isusa Jevrejima. Tačnije, asocijativnom eksplozijom

- sve što je potom kazano u pesmi stalno se odvija na *dva plana*; na pesnilko kolokvijalnom i ličnom, kao i na mitsko - biblijskom. Ova pesnikova "dupla ekspozicija" i jeste umeće i bit pesme. Pesnik se tim spajanjem i preplitanjem "planova", u sudbinskom smislu jednači sa Isusom i njegovom golgotskom sudbinom, od žrtve do Vaskrsa i Spasa. A ako stvari tako već stoje, posve je jasno da prividno transparentni i ogoljeni stihovi - slika o nekome / Isusu koji *sam u masi...zapušten i gladan...razmišlja o smislu života* i nisu više transparentnija i ogoljenost, već prizor i svedočanstvo onoga što Jurij Lotman naziva "jednostavnost složenija od složenosti", a Hugo Fridrih "alogičnim pesništvom".

Ako se imaju u vidu sva ova pesnikova nastojanja, bez obzira na činjenicu da li su ona u većoj ili manjoj meri samosvesna, dakle racionalno - poetička ili tek intuitivno - pesnička, neminovno dolazimo do zaključka da je pesničko zrenje Ivana Rajovića dovedeno u fazu zgusnutosti semena i esencijalnog iskaza, o čemu imamo dokaza i u stihovima poput "Sad si samo nit što klizi niz vreme" ili u samoobraćanju dovedenom do privida samohvalisanja/samopodsmeha: "Ti, momče, pravila kršiš postojća/ dok se prevrćeš po podu i dozivaš Tacita/ da ti pljune na ud". U prvom navodu imamo primer bolnog preispitivanja i odmeravanja: u onom drugom, imamo slučaj raskida umetnika sa istorijom i sopstvenim, ličnim udesom, čija prividna "provokacija" ima svoj metafizički alibi, "duplo dno" značenja. Ovde se znameniti antički istoričar ne priziva da pospeši *kreativnu onaniju*, već, naprotiv: vapajno obraćanje njemu, jednom od očeva istorije naše civilizacije, znači priziv moći evokacije i memorisanog kosmosa, čin erektivne potencije umetničkog poziva i poriva, umetnikovog bića integrisanog u božanskoj vaseljeni.

Dopustiću sebi i jedan dodatni, "kumovski" rizik u interpretaciji ove Rajovićeve antologijske pesme. Možda ću (nek da Bog!) ovim viđenjem iznenaditi i samog pesnika, utoliko bolje. Čini mi se da pesma dopušta I sledeći mogući ishod: ne samo pesnik, već je i sam Isusov rimljanski sudija - Pilat, u materiji pesme izjednačen sa Isusom, jer nam Rajović – pesnik uskraćuje vidljiv dokaz da se opis situacije onog što sledi iza usklika "Evo čoveka!", kao i *onog* koji se u tom opisu nadalje daje, mora *jedino odnositi na samog Hrista*. Kad se to izričito ne kaže, taj je - i Isus, i Pilat, i pesnik. To jest, *sam u masi, zapušten i gladan... razmišlja o smislu života*, to može biti danas svako, ceo ljudski rod. Ionako je

došao čas apokaliptičke globalizacije i nivelacije, ukidanja "sopstva" i ličnih odlika, zar ne?

Više je nego jasno: odlučio sam se da ukažem na neka od najbitnijih poetičkih obeležja i usmerenja vidljivo prisutnih u zbirci *Pesme* Ivana Rajovića s nadom da će to pridoneti svačijem potonjem ličnom naporu i zahvalnoj prohodnosti kroz osetljivu materiju ove knjige, koje (razume se) želim prepustiti svakom njenom mogućem čitaocu. Više za svoju čitalačku dušu naveo bih "spisak" najzahvalnijih pesama za pročitavanje, osim već navedenih : *Pesma o golotinji, Veština umiranja, Komad iluzije, Danas se odričem svega, Post, Zakletvu sam dao, Veliki pesnik, Drugi svet, Pivska izmaglica, Bes, Znam ja dobro, Gotovo, To više nije to, Glas, Sinovi nacije, Tišina pacifika, Sezona vodozemaca, Poljubac...*

I, evo, stajem kod broja osamnaest, za koji kažu da je "najviše hrišćanski", ali i iz dopunskog razloga da me moj pesnički sabrat i "kumče" cinično ne prekine sa - umesto "Evo čoveka!" - "Ovaj mi navede ovde pola knjige; mora da je - nikakva!"

Zadržao bih vašu cenjenu sabesedničku pažnju i na nekima od najbitnijih tematsko - sadržajnih odlika ove najnovije Rajovićeve zbirke: svet koji je ovde dat prepoznamo po odrednici *danas, na razdelnici vekova i milenijuma*, sa svim ranama i ožiljcima koje je civilizacija namenila i dodelila ovovremenskoj varijanti biblijskog *Adama*. To je *naizmenice ili istovremeno* ono Kafkino *biće- kukac* koje mora dodatno i u *kažnjeničku koloniju* i u *proces*, u anihilaciju Muzilovog "Čoveka bez osobina", u Solženjicinov *Gungulag* i u teskobu Kamijevog stranca u svetu "kraljevstva i izgnanstva", u Andrićevu *prokletu avliju* i u uklete *seobe Crnjanskog*, u Herbertovog nemislećeg *Cogita* i tragičnu ogoljenost Popine sintagme *kost kosti* i Joneskuove lepotice *čelave pevačice...*

Evo nas, dakle - najkraćim putem stranputice - u samom srcu ovovremenskog životnog pakla, paklića, paklenceta...da mu i ja malo i blesavo sad protepam.

Evo nas *užasnutom Šekspiru u pohode*, izgovarajući mutave i mucave replike iz *Čekajući Godoa* onog blesavog Irca koji je izučio svog prethodnog zemljaka, koji nam ostavi *Uliksa* da još traga i još traga, do bestraga.

Evo nas kako čitamo Rajovića koji je pročitao mnoge naše pesnike, od Njegoša i Sarajlije do Laze Kostića i Miodraga Pavlovića, sve do svog naraštaja čiji je jedan značajan deo i udeo i u lokalitetu Kraljeva i njegove *povelje i hrisovulje*, na fonu istorijske tradicije, i uličnog teatra, i međuljudskog razbojništva.

Pročitao je Rajović (što mi je drago, izuzetno drago) i Staneskuovu "mrlju krvi koja govori" i Soreskuovu "vradžbinoteku" i "mladost Don Kihota" (to su one sveopšte "vetrenjače" koje krase svet?) i umnu "lekciju iz umiranja" Emineskua...ali otkud ja sve to znam, možda ćete me sad upitati. Pa ja to uopšte i ne znam , mogao bih vam odgovoriti...,a slutiti još jedino znam"...!

Ali znam , slutim i tvrdim da je Rajovićev pesnički svet prikaz i otelotvorenje *sveta nedovršene Apokalipse*.

Ova se činjenica nipošto ne sme uzimati kao minimalizacija ili prepolovljenje ljudske nesreće, naprotiv, već jedino kao upozorenje da *agonija nije okončana i da Apokalipsa traje*.

Nije li to nesreća još veća?

Ako i ne odgovorimo na ovo osetljivo pitanje, vратиćemo se neminovno onoj konstataciji s početka ovog teksta , sada i sa dodatnim elementima alarmantnosti:"Ovaj momak žestoko udara!"

Najčešće, to su istovremeno i uzvratni udarci, kao kad se pesnica ili stopalo odbijaju od tvrdog drveta ili kamene ograde. A treba imati u vidu da pesnik Ivan Rajović pokatkad udara i glavom, podjednako refleksno i refleksivno, lucidno i intuitivno. Zato mu , na ovom tekstualnom rastanku, možemo reći:" Brate Ivane, živi nam i dalje plemenito i veselo svoj pesnički - žestoko pesnički - svet! Jer, tvoja je verica jaka". Ja to lepo vidim. "Zakletvu sam dao da ću ostaviti beleg/ u sunčanoj kraljevini klovnova", reče mi ti.

Adam Puslojić

PR
DIOGEN pro kultura
<http://diogen.weebly.com>

NE KOPIRATI